

GYVŪNŲ ASMENYBĖ IR BRUOŽŲ TEORIJA

Antanas Kairys

Socialinių mokslų daktaras lektorius
Vilniaus universitetas
Bendrosios psichologijos katedra
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius, Lietuva
Tel. (8 5) 268 72 55
El. paštas: antanas.kairys@fsf.vu.lt

Audronė Liniauskaitė

Socialinių mokslų daktarė profesorė
Klaipėdos universitetas
Psichologijos katedra
S. Nėries g. 5, LT-92227 Klaipėda, Lietuva
Tel. (8 46) 39 86 27
El. paštas: audrone.liniauskaite@gmail.com

Straipsnyje analizuojamos mokslinės gyvūnų asmenybės paieškos ir diskusijos, ar gyvūnų elgesio skirtumams aiškinti galime taikyti žmogaus asmenybei aprašyti sukurtas teorijas. Gyvūnų asmenybės tyrimuose naudojamos dvi pagrindinės technikos – grįsta elgesio kodavimu ir grįsta elgesio vertinimu. Kadangi abi jos turi pranašumų ir trūkumų, tyrimuose, jei galima, prasinga taikyti jų derinius. Atliktų tyrimų analizė rodo, kad, aiškinant gyvūnų asmenybę, daugiausia vilčių teikia asmenybės bruožų teorija. Tolesni tyrimai turėtų padėti patikslinti asmenybės bruožus, būdingus skirtingoms rūšims, o tai padėtų geriau suprasti jų evoliuciją.

Pagrindiniai žodžiai: asmenybė, gyvūnų asmenybė, asmenybės bruožai.

Žmogus yra turbūt vienintelė gyvūnų organizmų rūšis pasaulyje, gebanti abstrakčiai samprotauti, kurti teorijas ir pažinti patį save. Ir šis gebėjimas yra lydimas tam tikros arogancijos – įsitikinimo, kad savybės, būdingos žmogui, yra visiškai kitokios, nei būdingos gyvūnams. Galime tik spėti, iš kur kilo toks įsitikinimas – gal tai siejasi su kultūrinėmis / religinėmis nuostatomis, gal prie to prisidėjo ir protestas prieš bihevioristų bandymus gyvūnų išmokimo dėsniumus tiesiogiai taikyti žmogaus elgesiui aiškinti (Greenwood, 2009).

Kad šunys, katės ar net papūgėlės pasižymi tam tikrais tik jiems būdingais stabiliais elgesio bruožais, turbūt sutiks kiekvienas jų dresuotojas ar augintojas. Jie, kalbėdami apie savo augintinį, linkę vartoti žmogaus asmenybei nusakyti tinkamas charakteristikas: gyvūnas, jų teigimu, gali būti ir ramus, ir agresyvus; ir smalsus, ir

apatiškas; ir neurotiškas, ir stabilus; ir pan. Apie gyvūnus taip kalbama jau ilgą laiką, tačiau moksliniai gyvūnų asmenybės tyrimai prasidėjo ne taip seniai ir nepasižymėjo dideliu populiarumu. Pavlovas, tyręs šunų sąlyginius refleksus, iškėlė prielaidą, kad jų nervų sistemos skiriasi trimis aspektais – jėga (rus. *сила*), pusiausvyrą (rus. *уравновешенность*) ir paslankumą (rus. *подвижность*) ir, remdamasis tuo, išskyrė keturis temperamento tipus (Pavlov, 1906, 1928, cituojama pagal Gosling, 2008). Tačiau, išskyrus keletą tyrimų, beveik visą XX amžių galime laikyti ramybės laikotarpiu. Susidomėjimas gyvūnų asmenybės tyrimais atgijo XX amžiaus pabaigoje ir XXI amžiuje. *PsycInfo* bazėje referuojamų mokslinių straipsnių gyvūnų asmenybės tema 2002–2006 metais buvo du kartus daugiau, palyginti su 1997–2001 metais, o 1997–2007 metais publikuotų straipsnių

skaičius buvo didesnis nei per visą XX amžių (Gosling, 2008).

Šiuo metu gyvūnų asmenybės tyrimų sritį galima būtų apibūdinti kaip santykinai aktyvią. Vykdomi įvairių gyvūnų rūšių (nuo bičių – Wray, Mattila, & Seeley, 2011; iki primatų – Uher & Asendorpf, 2008) tyrimai, susidomėjimą rodo dresuotojai praktikai, veisėjai, asmenys, susirūpinę gyvūnų gerove, lygiai taip pat – mokslininkai, kuriems rūpi asmenybės evoliucija, paveldimumas ar kurie tiesiog siekia geriau suprasti gyvūnų elgesį (Johnes & Gosling, 2005). Nepaisant vis intensyvėjančių tyrimų ir didėjančio intereso, išlieka nemažai neišspręstų problemų – sąvokų apibrėžimo, gyvūnų tyrimų metodų, teorinės bazės trūkumo. Todėl šio straipsnio pagrindinis tikslas – remiantis gyvūnų tyrimais išanalizuoti gyvūnų asmenybės sampratą, tyrimo būdus ir jų problemas. Taip pat paminėsime teorinės bei praktinės naudos, kurią gyvūnų asmenybės tyrimai gali duoti žmonių ir gyvūnų elgsenos aiškinimui, klausimą. Galiausiai, aptarsime, ką gyvūnų asmenybės tyrimai gali duoti šiuo metu labai populiariai asmenybės bruožų teorijai (Funder, 2001) ir ši teorija – gyvūnų asmenybės supratimui.

Ar gyvūnai turi asmenybę?

Skirsnio pavadinimu pateiktas klausimas tikriausiai išskyla kiekvienam, pirmą kartą susidūrusiam su šia tema. Atsakydami į klausimą, ar galime kalbėti apie tokių reiškinių kaip gyvūnų asmenybę, pirmiausia turėtume apibrėžti, kas yra asmenybė.

Nors asmenybės psichologijoje aptinkama daug asmenybės apibrėžimų, vis dėlto daugumoje šiuolaikinių vadovėlių, žodynų ir straipsnių jie gana panašūs. Pavyzdžiui,

Pervin ir Cervone (2010) asmenybę apibūdina kaip „psichologines ypatybes, kurios prisideda prie individo stabilų ir savitų jausmų, mąstymo ir elgesio modelių egzistavimo“ (p. 8). Funderis teigia, kad „asmenybė atspindi individo unikalų mąstymo, emocijų ir elgesio modelį, kartu su psichologiniais mechanizmais – paslėptais arba ne – kurie slypi už šių modelių“ (Funder, 2007, p. 5). Žinoma, tai ne vieninteliai apibūdinimai. Nesunku rasti teoretikų, kurie pabrėžia asmenybės vientisumą (Rogersas, Maslow) arba akcentuoja pasąmonines tendencijas (Freudas). Akivaizdu, kad jei esminiais asmenybės aspektais laikysime pasąmonę ar Aš sistemą, bus neįmanoma kalbėti apie gyvūnų asmenybę. Tačiau apie stabilius gyvūnų elgesio modelius kalbėti galime, tad, manytume, galime ir vartoti sąvoką „asmenybė“, nors gyvūnų mąstymo ir jausmų temos kelia daug diskusijų (Buss, 2012).

Pastaruoju metu gyvūnų tyrimuose vis dažniau vartojama sąvoka „gyvūnų asmenybė“. Gyvūnų asmenybė apibūdinama kaip „stabilūs elgesio skirtumai tarp individų, kurie išlieka skirtingu laiku ir skirtinguose kontekstuose“ (Dingemanse, Kazem, Reale, & Wright, 2009, p. 81). Tačiau, nors gyvūnų asmenybės sąvoka ir vartojama nemažos dalies tyrėjų, ji nėra vienintelė. Dažnai vietoj jos vartojamos sąvokos „gyvūnų temperamentas“, „elgesio tipai“ ar „sindromai“ – manoma, jos pasitelkiamos tik siekiant išvengti „asmenybės“ sąvokos (Dingemanse et al., 2009; Johnes & Gosling, 2005; Mehta & Gosling, 2008). Ir nors gyvūnų asmenybės tyrimai nėra ypač dažni, kuriami specifiniai tyrimo metodai, leidžiantys įvertinti gyvūnų asmenybę. Kaip teigia Castanheira, Herrera,

Costas, Conceicao ir Martins (2013), „gyvūnai skiriasi keletu savo elgesio aspektų. Šie skirtumai gali atspindėti įveikos stilius, elgesio sindromus, asmenybes ar temperamentus. Visų šių sąvokų apibrėžimai panašūs – akcentuoja stabilių laiko ir kontekstų atžvilgiu susijusių bruožų svarbą“ (p. 1). Taigi, visos šios sąvokos iš esmės nurodo tą patį reiškinį, tik reikia rasti galimybių jį pamatuoti.

Gyvūnų asmenybės tyrimai: ar galime išmatuoti gyvūnų asmenybę?

Tiriant žmogaus asmenybę, daugiausia taikomos įvairaus pobūdžio saviataskaita grįstos technikos, nors yra ir kitų tyrimo galimybių (Pervin & Cervone, 2010). Tiriant gyvūnų asmenybę, akivaizdu, saviataskaita grįstų įvertinimo būdų pritaikyti neįmanoma.

Gyvūnų asmenybei tirti taikomus metodus galima skirti į dvi kategorijas: elgesio vertinimu grįstus metodus ir elgesio kodavimu grįstus metodus (Mehta & Gosling, 2008; Morris, Gale, & Duffy, 2002; Uher & Asendorpf, 2008).

Taikydami elgesio vertinimu grįstus metodus stebėtojai (dažniausiai – asmenys, praleidžiantys daug laiko su gyvūnu, pvz., prižiūrėtojai ar gyvūnų savininkai) vertina gyvūnų asmenybę, remdamiesi savo stebėjimais (Petelle & Blumstein, 2014; Mehta & Gosling, 2008; Morris et al., 2002). Vertinimo priemonės yra būdvardžių sąrašai (Petelle & Blumstein, 2014; Ley, Bennett, & Coleman, 2008), žmonėms skirti klausimynai, pavyzdžiui, NEO-FFI (Morris et al., 2002), ar specialiai sukurti gyvūnų asmenybei vertinti skirti klausimynai (Uher & Asendorpf, 2008). Klausimynai sudaromi taip, kad

atskleistų skirtingus gyvūnų asmenybės aspektus. Kalbant apie elgesio įvertinimu grįstus tyrimus, reikėtų prisiminti antropomorfizmo pavojų. Nors dauguma tyrėjų, vartojančių gyvūnų asmenybės sąvoką, sutinka, kad „gyvūnų asmenybė yra sąvoka (konstruktas), kuri gali būti sėkmingai taikoma, aiškinant nežmogiškų gyvūnų (angl. *non-human* – aut. past.) elgesį“ (Ley et al., 2008, p. 306), pradedant nuo kamanių (Muller, Grossmann, & Chittka, 2010) ar žiurkių (Korpela, 2011) ir baigiant primatais (Uher & Asendorpf, 2008), išlieka klausimas – ar toks sąvokos vartojimas nėra tiesiog sužmoginimas – antropomorfizmas (arba antropomorfinė projekcija)? Antropomorfizmas – tai žmogiškųjų savybių priskyrimas gyvūnams (Horowitz & Bekoff, 2007), daug jo pavyzdžių galime rasti pasakose, literatūros kūriniuose ir kasdieninėje kalboje. Antropomorfizmas gali kelti pavojų, kai kalbame apie gyvūnų asmenybę ir jos tyrimus, tačiau, panašu, kad šis pavojus nėra labai didelis. Nors žinoma, kad žmonės suteikia gyvūnams žmogiškų savybių, kuriomis jie nepasižymi (Chartrand, Fitzmons, & Fitzmons, 2008), manoma, jog gyvūnui priskiriama ne daugiau savos asmenybės bruožų, nei kitam žmogui (Kwan, Gosling, & John, 2008).

Kitas gyvūnų asmenybės tyrimo metodas – elgesio kodavimas. Taikydami šį metodą, stebėtojai registruoja gyvūnų elgesio ypatumus arba natūralioje aplinkoje, arba specialiai sukurtoje testinėje situacijoje (Mehta & Gosling, 2008). Stebėtojai registruoja iš anksto numatytų reikšminių elgesio aktų skaičių (trukmę ar kitą įvertį), kuris yra naudojamas kaip atitinkamo bruožo įvertis. Tyrimo naudojant elgesio kodavimą natūralioje aplinkoje pavyzdys

galėtų būti bičių lizdų stebėjimai (Wray et al., 2011). Tyrimo metu buvo registruoti įvairūs elgesio aktai (maisto ieškojimo aktyvumas, negyvų bičių šalinimo iš avilio greitis, bėgiojimo lizde greitis (angl. *running*), gynybiniai atsakai ir kt.) bei parametrai, rodantys prisitaikymo sėkmingumą (kolonijos svoris, jaunų bičių skaičius ir nulipdyto korio dydis). Beje, autoriai kalba ne tik apie individo (bitės), bet ir apie kolektyvinę gyvūnų (šiuo atveju bičių lizdo) asmenybę. Wray ir bendraautoriai (2011) kai kuriuos šiuos elgesio aktus tiesiogiai sieja su broožais (pvz., gynybiniai atsakai gali būti panašūs į kitų gyvūnų agresyvumą, o bėgiojimo greitis – į aktyvumo lygį, reaktyvumą ar drąsumą), jiems taip pat pavyko išskirti du elgesio sindromus (juos galėtume vadinti broožais) – jautrumą trukdžiams ir lanksčią reakciją į pokyčius. Testinės situacijos pavyzdys galėtų būti Powell ir Svoke (2008) atliktas pandų tyrimas, kurio metu joms būdavo pateikiami nauji, nematyti objektai (tarp jų – sušaldyti sulčių blokai, Kalėdų eglutė ir pan.). Buvo registruojami įvairūs pandų sąveikos su šiais naujais objektais parametrai, pavyzdžiui, sąlyčio su objektu laikas, kiek kartų priartėjama prie objekto ir pan. Kai kurie tyrėjai derina abu metodus: van Overveld ir Matthysen (2013) tyrė didžiąsias zyles. Kaip ir tiriant pandas, buvo naudojamas naujos aplinkos testas, zylės buvo paleistos į patalpą su penkiaais dirbtiniais medžiais ir dvi minutes buvo registruotas peršokimų ar perskridimų į kitą vietą skaičius, jis laikytas tiriamo elgesio matu. Tyrėjai, prieš paleisdami zyles į laisvę, implantavo joms mikrosiūstuvą ir vėliau, laisvėje, stebėjo, kiek dažnai jos lankosi lesykloje su maistu (van Overveld & Matthysen, 2013).

Elgesio kodavimo tyrimuose stebėtojai gali būti tiek turintys gyvūnų stebėjimo patirties, tiek jos neturintys asmenys, „naivūs“ stebėtojai (Morris et al., 2002). Elgesio kodavimu grįstas tyrimo būdas populiariesnis, jis naudojamas 74–87 % tyrimų (Freeman, Gosling, & Schapiro, 2011; Mehta & Gosling, 2008).

Nors intensyviai taikomi abu (ypač elgesio kodavimo) metodai, vysta diskusija, kuris iš jų pranašesnis. Taikant elgesio vertinimu grįstus metodus paprastai būna stabilesni rezultatai, geresnis vertintojų sutarimas (Mehta & Gosling, 2008; Morris et al., 2002), tačiau tie metodai taip pat kur kas paveikesni antropomorfizmui. Elgesio kodavimu grįsti metodai pasižymi didesniu objektyvumu, tačiau, išanalizavę tyrimus, kuriuose duomenys rinkti būtent šiais metodais, galime įžiūrėti keletą šių metodų trūkumų (apie kai kuriuos jų kalba ir kiti tyrėjai):

1. gaunami ne tokie stabilūs ir patikimi (mažesni intraklasiniai koreliacijos koeficientai) rezultatai, palyginti su elgesio vertinimu grįstais tyrimais (Mehta & Gosling, 2008). Tikėtina, tai nulemta to, kad gyvūnų elgesys stebimas santykinai trumpą laiką ir santykinai ribotame situacijų spektre;
2. dažnai yra tiriamas vienas ar keli elgesio aspektai, neapimant viso elgesio ar broožų spektro;
3. tai santykinai brangesni tyrimai;
4. jei tyrime naudojama testinė situacija (pavyzdžiui, gyvūnui pateikiamas nematytas objektas), iškyla ekologinio validumo problema – ar gyvūno reakcijos šioje dirbtinėje situacijoje gali būti adekvačios aiškinant natūralų elgesį;

5. gaudant tyrimui naudojamus gyvūnus dažnai susiduriama su atrankos šališkumu (angl. *sampling bias*) – dažniau pagaunami individai, pasižymintys tam tikrais bruožais (sakysime, drąsumu) (Biro, 2013; Biro & Dingemans, 2009). Beje, ši problema iškyla, taikant abi tyrimo strategijas, jei gyvūnai tyrimui yra gaudomi;
6. taip pat, naudojant sukurtas situacijas, gyvūnai dažniausiai tiriami pavieniui, o natūralioje aplinkoje jie gyvena grupėmis. Tai gali gerokai iškreipti gyvūnų elgesį (Castanheira et al., 2013).

Tyrimai, kurie suderintų abu metodus, reti. Tokio tyrimo pavyzdys galėtų būti Baker ir Pullen (2013) atliktas zoologijos sode gyvenančių gepardų asmenybės tyrimas. Elgesiui vertinti buvo naudota 35 būdvardžių skalė, taip pat registruoti 23 skirtingi elgesio aktai (objekto lietimasis, agresyvus kontaktas, baimingi atsakai ir t. t.) susidūrus su nauju objektu (nedideliu kūgio formos kelio ženklu). Buvo nustatytos koreliacijos tarp kai kurių elgesio aktų ir elgesio vertinimo būdu išskirtų bruožų (ypač dominavimo), o tai, autorių nuomone, iš dalies patvirtina tyrimo metodų validumą, tačiau elgesio kodavimo būdas, tyrėjų nuomone, buvo mažiau validus (Baker & Pullen, 2013). Taigi, nepaisant kylančių problemų, gyvūnų asmenybės tyrimai vykdomi. Tačiau kokia nauda iš jų?

Gyvūnų asmenybės tyrimų nauda

Smalsumas – viena iš mokslo varomųjų jėgų, tačiau dažniausiai tikimasi, kad vienos ar kitos srities tyrimai duos ir praktinės naudos. Kokia nauda iš gyvūnų asmenybės tyrimų? Mūsų manymu, galima išskirti tris sritis.

Pirmiausia – gyvūnų elgesio dėsningumą supratimas ir galimybė paaiškinti kai kuriuos su jų adaptacija susijusius reiškinius. Pavyzdžiui, atlikti tyrimai rodo, kad bičių kolonijos kolektyviniai elgesio bruožai siejasi su kolonijos prisitaikymu: tyrėjai nustatė, kad maisto ieškojimo aktyvumas tiesiogiai siejasi su kolonijos produktyvumu (šis ryšys pakankamai akivaizdus), o gynybiškumas – su kolonijos išgyvenimo per žiemą sėkme (Wray et al., 2011). Kiti tyrimai patvirtina potencialią asmenybės bruožų svarbą įvairioms sritims: avių drąsumo – drovumo bruožas gali padėti paaiškinti jų dietos skirtumus (Sibbald, Erhard, McLeod, & Hooper, 2009), didžiųjų zylių tyrinėjimo bruožas – informacijos apie aplinką ir maisto rinkimo ypatumus (van Overveld & Matthysen, 2013), o baltaskruosčių berniklių drąsumo bruožas siejasi su jų polinkiu lyderiauti grupėje (Kurvers et al., 2009). Taigi, kaupiasi įrodymai, kad gyvūnų asmenybė yra svarbus konstruktas, aiškinant prisitaikymą prie aplinkos, išgyvenimą, elgesį grupėje. Nors kai kuriuos tyrėjus skatina smalsumas, ieškant gyvūnų elgesio dėsningumą paaiškinimo gyvūnų asmenybės tyrimai gali duoti tiesioginės naudos. Pavyzdžiui, šunų asmenybės tyrimai naudojami bent dviejose srityse. Geresnis gyvūnų asmenybės supratimas gali padėti atrinkti šunis detektyvus ar kare naudojamus šunis ir prognozuoti jų elgesį, atliekant užduotį (Gosling & Hilliard, 2009; Sinn, Gosling, & Hilliard, 2010). Taip pat tyrimų rezultatai gali praversti šunų, pa-imamų iš prieglaudų, elgesio prognozei ir geresnei adaptacijai naujuose namuose (Forkman, 2010). Konkretaus tokio tyrimo pavyzdys būtų Sinn ir bendraautorė (2010) tyrimas, kuriuo siekta pagerinti šunų, skirtų

karinei tarnybai patruliavimo ir objektų aptikimo srityse, atrankos sėkmingumą. Naudojant 15 teiginių vertinimo skalę, šunų atrankos patruliavimui prognozę pavyko pagerinti tik 2–7 %, tačiau, atsižvelgiant į didelę šuns parengimo kainą (apie 185 000 JAV dolerių), net ir toks atrankos tikslumo pagerėjimas gali padėti sutaupyti nemažas sumas.

Antra – tyrimo galimybių išplėtimas. Yra keletas labai svarbių, bet labai sudėtingų žmogaus asmenybės tyrimų sričių – biologinių procesų ir asmenybės ypatumų ryšys, asmenybės genetinio pamato supratimas, ilgalaikiai asmenybės raidos tyrimai, aplinkos poveikiai asmenybei. Visais šiais atvejais žmogų tirti labai sudėtinga ar net neįmanoma. Pavyzdžiui, iš esmės neįmanoma organizuoti tikslingo žmogaus kryžminimo ir taip tirti genetinius asmenybės pagrindus, o tyrimai su gyvūnais gali būti atliekami sėkmingai (Kukekova & Trut, 2010). Gyvūnų tyrimai visose minėtose srityse yra tiek paprastesni, tiek pigesni, tiek keliantys mažiau etinių problemų (Vazire & Gosling, 2003; Mehta & Gosling, 2008).

Trečia – žmogaus asmenybės supratimas. Jei pritariame evoliucijos teorijos teiginiams, kad asmenybė, kaip ir kiti psichikos dariniai, – evoliucijos proceso rezultatas (Buss, 2012), tarprūšiniai tyrimai leistų geriau suprasti, kaip vyko asmenybės filogenezė. Asmenybės psichologijai tai turbūt svarbiausia iš trijų aptartųjų tyrimų sritis, todėl į ją pasigilinsime kitame skirsnyje.

Tačiau atliekant tyrimus, dažniausiai būtinas tam tikras teorinis pamatas – jis nurodo, kam skirti daugiausia dėmesio, kokius metodus taikyti. Koks galėtų būti gyvūnų asmenybės tyrimo pamatas?

Gyvūnų asmenybė: bruožai?

Yra ne vienas teorinis požiūris, kuriuo galima remtis, tiriant žmogaus asmenybę. Natūralu, kyla klausimas – kokio teorinio požiūrio turėtume laikytis, analizuodami gyvūnų asmenybę? Iš esmės galima elgtis dvejopai: 1) kurti unikalią (-ias) teoriją (-as), aprašančią (-as) gyvūnų asmenybę; 2) gyvūnų asmenybei aprašyti naudoti modifikuotą žmogaus asmenybei aprašyti taikomą teoriją. Pirmu atveju kyla turbūt neįveikiamas uždavinys. Jei atmetame, kad žmogaus asmenybei aprašyti skirtus teorinius požiūrius galima taikyti ir kitoms rūšims, sunku rasti loginį pagrindą teigti, kad vienai gyvūnų rūšiai (ar genčiai) tinkamas modelis tiktų kitoms. Iškyla beveik neįveikiama užduotis – kiekvienai rūšiai sukurti atskirą asmenybės modelį.

Kaip minėjome, galimas ir kitas požiūris. Būtų kur kas palankiau, jei žmogaus asmenybę aprašančius teorinius požiūrius galėtume taikyti gyvūnų asmenybei aprašyti. Tokiu atveju tenka pripažinti, kad žmogaus ir gyvūnų asmenybė yra universalus evoliucijos proceso rezultatas. Asmenybės savybių evoliuciją tokiu atveju galėtume įsivaizduoti kaip medį, kur kamienas ar kamienai yra tos savybės, kurios padeda bendrai adaptacijai, o nuo jų atsišakoja „šakos“ – rūšims specifinės savybės. Šita prielaida turėtų būti pagrįsta tiek teoriškai, tiek empiriškai. Šiuo metu tai yra bandoma padaryti, aptarsime tai kitame skirsnyje.

Jei pripažįstame, kad galime remtis prielaida, jog galimi bendri asmenybės modeliai, tikriausiai turėtume „atsispirti“ nuo šiuo metu egzistuojančių asmenybės teorijų. Kuri jų būtų tinkamiausia gy-

vūnų asmenybei aiškinti? Dabartiniame asmenybės psichologijos tyrimų lauke matomos keturios klasikinės paradigmos – psichoanalizė, biheviorizmas, bruožų ir humanistinė bei trys naujosios – socialinė kognityvioji, biologinė bei evoliucinė (Funder, 2001). Evoliucinė asmenybės teorija natūraliai apima gyvūnų asmenybės klausimus, tačiau ji sėkmingiau aiškina asmenybės filogenezę, o ne struktūrą ar procesus. Tikriausiai sunkoka tikėtis, kad psichoanalizė ar humanistinė teorija būtų lengvai pritaikomos gyvūnų asmenybei analizuoti. Iš likusiųjų – biheviorizmo, socialinės kognityviosios, biologinės ir bruožų teorijos – būtent paskutinė dažniausiai yra gyvūnų asmenybės tyrimų pagrindas. Tiek evoliucinės psichologijos (pvz., Buss, 1997; Nettle, 2009), tiek bruožų teorijos atstovai (pvz., Gosling & John, 1999) pripažįsta, kad galima kalbėti apie gyvūnų asmenybės bruožus. Ir natūralu, nes bruožu laikoma, kas skiria vieną individą nuo kito (McCrae, 2005), o kalbant apie gyvūnų asmenybę mus tai dažniausiai ir domina.

Koks teorinis požiūris geriausiai tiktų gyvūnų asmenybei aprašyti?

Kiek ir kokių bruožų turėtume rasti, tirdami skirtingų rūšių gyvūnus? Pirmiausia, atlikę evoliucinės (Buss, 1997; Nettle, 2009) ir bruožų (Becker, 1999; McCrae, 2005) teorijų požiūrių analizę, paminėsime kelis kriterijus, kuriuos reikėtų taikyti, ieškant konkrečių bruožų:

1. Bruožai turėtų būti atrandami pakartotinai analizuojant įvairaus pobūdžio duomenis. Kalbant apie žmonių asmenybės tyrimus, tai paties asmens pateikti duomenys, jo artimųjų apibūdinimai,

duomenys, surinkti skirtingose kultūrose (Kairys, 2008), gyvūnų asmenybės tyrimų atveju – tiek elgesio kodavimu, tiek elgesio vertinimu grįsti duomenys.

2. Išskirti bruožai turėtų sudaryti loginę grandinę. Tai reiškia, kad turėtų išryškėti dvi tendencijos – asmenybės bruožų paternas turėtų sudėtingėti, jei analizuotume rūšis, kurios vykstant evoliucijai išvystė sudėtingesnę nervų sistemą. Tai susiję tiek su gyvūnų kognityvių gebėjimų tobulėjimu, tiek su gyvūnų socialiniu gyvenimu. Galima rasti pirmųjų bandymų pateikti bruožų filogenežės teorijas (pvz., Weiss, Adams, Widdig, & Gerald, 2011), tačiau kol kas jos tik hipotetinės, empirinės medžiagos joms patvirtinti akivaizdžiai trūksta. Taip pat skirtingos gyvūnų rūšys užima skirtingas ekologines nišas. Tai reiškia, kad jų aplinkos, maitinimosi, dauginimosi ir kitos aplinkybės – skirtingos. Natūralu, kad jei asmenybę laikysime vienu iš adaptacinių mechanizmų, turėtume tikėtis bent jau skirtingo bruožų išreikštumo lygio, o gal ir skirtingų bruožų rinkinių lygindami rūšis, užimančias skirtingas ekologines nišas.
3. Išskirti bruožai turėtų sietis su elgesio padariniais (Gosling & Vazire, 2002). Kitaip sakant, jei aptinkame bruožą, jis turi dalyvauti adaptaciniuose procesuose. Kalbėdami apie pirmiau minėtus kriterijus, galime konstatuoti, kad tyrimai įrodo, jog bruožų galime aptikti įvairaus pobūdžio duomenyse (Johnes & Gosling, 2005; Gosling & John, 1999) – surinktuose tiek elgesio kodavimo būdu, tiek elgesio vertinimu grįstais būdais. Trečiasis kriterijus – sąsajos su elgesio padariniais – taip

pat tenkinamas. Kaip minėta ankstesniame skirsnyje, išskirti įvairūs gyvūnų asmenybės bruožai siejasi su įvairiais elgesio kintamaisiais: bičių kolonijų kolektyvinės asmenybės bruožai siejasi su kolonijos produktyvumu ir išgyvenimu per žiemą (Wray et al., 2011), baltaskruosčių berniuklių drąsumas – su lyderiavimu (Kurvers et al., 2009) ir kt.

Deja, turime pripažinti, kad negavome aiškaus atsakymo, ar iš tikrųjų ryškėja tendencijos, tenkinančios antrąjį kriterijų – sudėtingumą ir nišinę specializaciją. Tai lemia esminė neišspręsta problema – bendros gyvūnų asmenybės bruožų teorijos nebuvimas. Juk, norint atsakyti, ar iš tikrųjų gyvūnų asmenybės bruožai sudėtingėja ir skiriasi skirtingas nišas užimančių gyvūnų, pirmiausia turime rasti bendrą giją, jungiančią skirtingų rūšių tyrimus.

Tiriant žmogaus asmenybę, dominuojančia bando tapti Didžiojo penketo teorija (Funder, 2001; Kairys, 2008). Ar ji taip pat tiktų aiškinti gyvūnų asmenybės tyrimų rezultatus? Gosling ir John (1999) mano, kad taip. Išanalizavę 19 tyrimų jie padarė išvadą, kad trys su Didžiuoju penketu siejami asmenybės bruožai – ekstravertiškumas, neurotiškumas ir sutarumas – „yra bendri daugeliui gyvūnų rūšių“ (Gosling & John, 1999, p. 70). Atvirumas taip pat gana dažnas, o sąmoningumo bruožas aptiktas tik tiriant šimpanzes. Toks skirtingų rūšių tyrimų rezultatų bendrumas rodytų, kad Didžiojo penketo modelis gali būti tinkamas gyvūnų asmenybei aiškinti. Be to, kad sąmoningumas būdingas tik šimpanzėms ir žmonėms, gali rodyti, jog sąmoningumo bruožas „atsirado hominidų raidoje santykinai neseniai“ (Gosling & John, 1999, p. 71). Bruožai, panašūs į Didžiojo

penketo bruožus, identifikuojami ir kituose tyrimuose (Ley et al., 2008; Svatberg & Forkman, 2002; ir kt.), tačiau dažnai šalia randami ir kiti bruožai, pavyzdžiui, dominavimas ir aktyvumas (Gosling & John, 1999). Kai kurie tyrėjai renkasi išskirti ne bruožus, o tipus, pavyzdžiui, kalbama apie proaktyvaus ir reaktyvaus tipo žuvis (Castanheira et al., 2013).

Didžiojo penketo asmenybės bruožų raišką gyvūnų elgesyje ir adaptacinę jų prasmę trumpai pristatome lentelėje, detalią analizę galima rasti kituose šaltiniuose (Gosling & John, 1999; Nettle, 2009). Bruožų adaptacinei svarbai aiškinti dažnai pasitelkiama nuo paplitimo priklausomos atrankos (angl. *frequency-dependent selection*) hipotezė. Ji teigia, kad jei individo požymis, kuris nagrinėjamas (šiuo atveju – bruožai) turi tiek pranašumų (pvz., lengviau prieiti prie išteklių), tiek kainą (rizikos, streso patyrimas ir kt.), tuomet kuo daugiau individų demonstruoja tokį elgesį, tuo mažėja pranašumų ir didėja kaina (Budaev, 1999; Nettle, 2009). Pavyzdžiui, dominuojantis individas gali lengviau gauti išgyventi reikalingų išteklių, greičiau randa patrauklų partnerį, tačiau jei dominuojančių individų yra daug, dėl nuolatinės konkurencijos gali didėti stresas, sužeidimų tikimybė ir pan. Taigi, tikėtina, kad asmenybės bruožai, jei jie funkcionuoja taip, kaip aprašo ši hipotezė, turėtų pasiskirstyti pagal normalųjį skirstinį (Nettle, 2009) ir bent jau žmonėms šis ypatumas būdingas (Costa ir McCrae, 2012).

Iliustruodami konkrečių Didžiojo penketo asmenybės bruožų adaptacinius pranašumus ir kainą, pasitelksime neurotiškumo pavyzdį (lentelė). Tai bruožas, kuris, nagrinėjant žmonių asmenybę, api-

būdinamas kaip dažnas neigiamų emocijų patyrimas, neadaptyvios mintys, prastesnis susidorojimas su stresu (Costa ir McCrae, 2012; McCrae, 2005); gyvūnų tyrimuose registruojami tokie šio bruožo poreiškiai kaip baimingumas, greitas sujaudinimas,

sužadindimas, mažesnis stabilumas ir pan. (Gosling & John, 1999; Weiss, King, & Perkins, 2006). Aukštas neurotiškumo lygis gali padėti individui greitai reaguoti kilus pavojui, taip pat dideliu neurotiškumu pasižymintys žmonės yra siekiningesni

Lentelė. Didžiojo penketo asmenybės bruožai, jų raiška gyvūnų elgesyje ir adaptacinė svarba

Bruožas	Bruožo apibūdinimas (žmogaus asmenybė)	Bruožo aspektų, registruojamų gyvūnų tyrimuose, pavyzdžiai ^a	Bruožo adaptaciniai pranašumai ir kaina
Neurotiškumas	Dažnas neigiamų emocijų (pykčio, gėdos, liūdesio, nerimo ir kt.) patyrimas. Polinkis į psichologinį distresą, nerealistines idėjas, perdėtus troškimus ar potraukius bei neadaptyvias įveikos strategijas	Baimingumas, sujaudinimas, stabilumas, sužadindamumas ir kt.	<i>Pranašumai</i> : jautrumas pavojui, siekimas ir rungtyniavimas <i>Kaina</i> : stresas, depresija, galimi tarpasmeniniai padariniai ir poveikis sveikatai
Ekstravertiškumas	Tarpasmeninių sąveikų dažnumas ir intensyvumas, aktyvumas, stimuliacijos poreikis, sugebėjimas džiaugtis, optimizmas	Dinamiškumas (angl. <i>surgency</i>), socialinis žaidimas, atsiskyrimas nuo kitų individų, energija, socialumas	<i>Pranašumai</i> : seksualinių partnerių skaičius, lengvesnis sąjungininkų radimas, aplinkos tyrinėjimas <i>Kaina</i> : fizinių sužeidimų rizika, mažesnis šeimos stabilumas
Atvirumas patirčiai	Aktyvus patirties dėl jos pačios ieškojimas įvairiose srityse; tolerancija naujiems reiškiniams ir jų tyrinėjimas	Smalsumas, smalsumas – žaismingumas (gali sietis ir su ekstravertiškumu), išradingumas, konvenciškas elgesys	<i>Pranašumai</i> : kūrybiškumas, galimas didesnis tarpasmeninis patrauklumas <i>Kaina</i> : neįprasti įsitikinimai, depresija, psichozė
Sutarumas	Užuojauta, pagalbos teikimas, altruizmas, teigiamas požiūris į kitus asmenis	Agresija, priešiškas, savanaudiškas elgesys, švelnumas, priekabavimas prie kitų grupės individų	<i>Pranašumai</i> : harmoningi tarpasmeniniai santykiai, patrauklumas būti sąjungininku <i>Kaina</i> : potencialios nesėkmės konkuruojant dėl statuso, sunkumai gaunant sau naudos
Sąmoningumas	Organizuotumo, atkaklumo ir motyvacijos pasireiškimo laipsnis asmens elgesyje. Atskiria patikimus, skrupulingus žmones nuo apatiškų, netvarkingų	Tikslingas elgesys, patikimumas, neorganizuotumas	<i>Pranašumai</i> : sėkmingesnis ilgalaikių tikslų siekimas, potencialiai ilgesnė gyvenimo trukmė <i>Kaina</i> : sunkumai siekiant trumpalaikių tikslų, pedantiškumas, rigidiškumas

Pastaba. Žmonių asmenybės bruožų apibūdinimai parengti pagal Costa ir McCrae (2012), McCrae (2005); gyvūnų asmenybės bruožų pavyzdžiai parengti pagal Gosling ir John (1999) bei Weiss ir kiti (2006); adaptaciniai bruožų pranašumai ir kaina parengti pagal Nettle (2009). ^a – pateikiama ir viena, ir kitą bruožo polių atspindinčių pavyzdžių.

(angl. *achievement striving*) ir labiau konkuruojantys. Tačiau už tai yra mokama dažno streso patyrimo, kuris gali turėti ilgalaikių padarinių psichinei ir fizinei sveikatai, kaina (Nettle, 2009).

Nors tyrimai taikant Didžiojo penketo asmenybės bruožų teoriją gyvūnų asmenybės tyrimuose gali atrodyti daug žadantys, tai tik pirminiai, negausūs įrodymai, nes kol kas pačių tyrimų santykinai nedaug ir tie patys susiduria su tam tikromis problemomis. Todėl, atlikę analizę, teigiame, kad artimiausios ateities tyrimai turėtų spręsti šias problemas:

- Kadangi dauguma tyrimų atliekama su nedidelėmis gyvūnų imtimis (pvz., Uher & Asendorpf (2008) tyrime tirta tik 20 primatų), būtini pakartotiniai tyrimai ir metaanalizės, siekiant geresnio nustatytų dėsningumų pagrindimo.
- Kadangi tebevyksta diskusijos, kokie metodai tinkamiausi gyvūnų asmenybei tirti (Mehta & Gosling, 2008; Uher & Asendorpf, 2008), reikia tyrimų, kurie

derintų įvairius tiek kodavimu, tiek vertinimu grįstus metodus.

- Kai kurie tyrimai atliekami taikant „iš viršaus į apačią“ požiūrį, kai, remiantis Didžiojo penketo bruožų modeliu, kuriama priemonė, registruojanti būtent tuos bruožus, kuriuos tikimasi rasti (pvz., Gosling & Bonnenburg, 1998), tačiau, kol neturime aiškaus atsakymo, ar Didžiojo penketo teorija tinkamiausia, pirmenybę turbūt reikėtų teikti „iš apačios į viršų“ strategijai, kuri neribotų galimo bruožų repertuaro.

Apibendrinimas

Apžvelgti tyrimai ir teorinės prielaidos leidžia drąsiai teigti, kad gyvūnų asmenybės tyrimai yra labai svarbūs tiek teoriniu, tiek praktiniu požiūriu. Pasiėkus esminio proveržio tobulinant tyrimo metodus bei pačią bruožų teoriją, galima tikėtis geresnio asmenybės evoliucijos supratimo, taip pat tikslesnio gyvūnų atrankos proceso, jų gyvenimo sąlygų gerinimo ir panašių teorinių ir praktinių naudų.

LITERATŪRA

Baker, K., & Pullen, K. P. (2013). The impact of housing and husbandry on the personality of cheetah (*Acinonyx jubatus*). *Journal of Zoo and Aquarium Research*, 1 (1), 35–40.

Becker, P. (1999). Beyond the Big Five. *Personality and Individual Differences*, 26, 511–530. doi:10.1016/S0191-8869(98)00168-8.

Biro, P. A. (2013). Are most samples of animals systematically biased? Consistent individual trait differences bias samples despite random sampling. *Oecologia*, 171, 339–345. doi: 10.1007/s00442-012-2426-5.

Biro, P. A., & Dingemans, N. J. (2009). Sampling bias resulting from animal personality. *Trends in Ecology and Evolution*, 24 (2), 66–67. doi: 10.1016/j.tree.2008.11.001.

Budaev, S. V. (1999). Sex differences in the Big

Five personality factors: Testing an evolutionary hypothesis. *Personality and Individual Differences*, 26, 801–813. doi: 10.1016/S0191-8869(98)00179-2.

Buss, A. H. (1997). Evolutionary perspectives on personality traits. In R. Hogan, J. Johnson, S. Briggs (Eds.), *Handbook of Personality Psychology* (pp. 345–366). San Diego: Academic press. doi: 10.1016/B978-012134645-4/50015-9.

Buss, D. M. (2012). *Evolutionary psychology*. Boston: Pearson.

Castanheira, M. F., Herrera, M., Costas, B., Conceicao, L. E. C., & Martins, C. I. M. (2013). Can we predict personality in fish? Searching for consistency over time and across contexts. *PLoS ONE*, 8 (4), 1–9. doi: 10.1371/journal.pone.0062037.

Chartrand, T. L., Fitzmons, G. M., & Fitzmons, G. J.

- (2008). Automatic effects of anthropomorphized objects on behavior. *Social Cognition, 26* (2), 198–209. doi: 10.1521/soco.2008.26.2.198.
- Costa, P. T. ir McCrae, R. R. (2012). *NEO PI-R: Taisyto NEO asmenybės (NEO PI-R) ir NEO penkių faktorių (NEO-FFI) klausimynų vadovas*. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.
- Dingemans, N. J., Kazem, A. J. N., Reale, D., & Wright, J. (2009). Behavioural reaction norms: Animal personality meets individual plasticity. *Trends in Ecology and Evolution, 25* (2), 81–89. doi: 10.1016/j.tree.2009.07.013.
- Forkman, B. (2010). Personalities in dogs: Methods and results. In M. Blatný, M. Hrebicková, S. Kourilová, A. Slezácková, P. Kveton, D. Voboril (Eds.), *European Association of Personality Psychology. Program and Abstracts* (pp. 96–97). Brno: Institute of Psychology, Academy of Sciences of the Czech Republic.
- Freeman, H., Gosling, S. D., & Schapiro, S. J. (2011). Comparison of methods for assessing personality in nonhuman primates. In A. Weiss, J. E. King, L. Murray (Eds.), *Personality and Temperament in Non-human Primates* (pp. 17–40). New York: Springer. doi: 10.1007/978-1-4614-0176-6_2.
- Funder, D. C. (2007). *Personality puzzle*. New York: W. W. Norton & Company.
- Funder, D. C. (2001). Personality. *Annual Review Psychology, 52*, 197–221. doi: 10.1146/annurev.psych.52.1.197.
- Gosling, S. D. (2008). Personality in non-human animals. *Social and Personality Psychology Compass, 2*(2), 985–1001. doi: 10.1111/j.1751-9004.2008.00087.x.
- Gosling, S. D., & Bonnenburg, A. V. (1998). An integrative approach to personality research in antropozoology: Rating of six species of pets and their owners. *Anthrozoos, 11* (3), 147–156. doi: 10.2752/089279398787000661.
- Gosling, S. D., & Hilliard, S. (2009). *Personality in dogs and other animals*. Paimta iš <http://www.ecp2009.no/abstractview.cfm?pMode=AbstractView&pAbstractId=11939>
- Gosling, S. D., & John O. P. (1999). Personality dimensions in nonhuman animals: A cross – species review. *Current Directions in Psychological Science, 8* (3), 69–75. doi: 10.1111/1467-8721.00017.
- Gosling, S. D., & Vazire, S. (2002). Are we barking up the right tree? Evaluating a comparative approach to personality. *Journal of Research in Personality, 36*, 607–614.
- Greenwood, J. D. (2009). *A conceptual history of psychology*. Boston: McGraw-Hill Higher Education.
- Horowitz, A. C., & Bekoff, M. (2007). Naturalizing anthropomorphism: Behavioral prompts to our humanizing of animals. *Anthrozoos, 20* (1), 23–25.
- Johnes, A. C., & Gosling, S. D. (2005). Temperament and personality in dogs (*Canis familiaris*): A review and evaluation of past research. *Applied Animal Behaviour Science, 95*, 1–53. doi: 10.1016/j.applanim.2005.04.008.
- Kairys, A. (2008). Didysis penketas: už ir prieš. *Psichologija, 37*, 71–84.
- Korpela, K. (2011). Sex influences rat personality more than geographical origin. *Applied Animal Behaviour Science, 133*, 95–100. doi: 10.1016/j.applanim.2011.05.003.
- Kukekova, A., & Trut, L. (2010). Analysis of fox interspecific and intraspecific behavior in selectively bred strains of silver foxes. In M. Blatný, M. Hrebicková, S. Kourilová, A. Slezácková, P. Kveton, D. Voboril (Eds.), *European Association of Personality Psychology. Program and Abstracts* (p. 95). Brno: Institute of Psychology, Academy of Sciences of the Czech Republic.
- Kurvers, R. H. J. M., Eijkelenkamp, B., van Oers, K., van Lith, B., van Wieren, S. E., Ydenberg, R. C., & Prins, H. H. T. (2009). Personality differences explain leadership in barnacle geese. *Animal Behaviour, 78*, 447–453. doi: 10.1016/j.anbehav.2009.06.002.
- Kwan, V. S., Gosling, S. D., & John, O. P. (2008). Anthropomorphism as a special case of social perception: A cross-species social relations model analysis of humans and dogs. *Social Cognition, 26* (2), 129–142.
- Ley, J., Bennett, P., & Coleman, G. (2008). Personality dimensions that emerge in companion canines. *Applied Animal Behaviour Science, 110*, 305–317. doi: 10.1016/j.applanim.2007.04.016.
- McCrae, R. R. (2005). Personality structure. In V. J. Derlega, B. A. Winstead, W. H. Jones (Eds.), *Personality. Contemporary Theory and Research* (pp. 192–217). Belmont: Wadsworth Publishing, 2005.
- Mehta, P. H., & Gosling, S. D. (2008). Bridging human and animal research: A comparative approach to studies of personality and health. *Brain, Behavior, and Immunity, 22*, 651–661. doi: 10.1016/j.bbi.2008.01.008.
- Morris, P. M., Gale, A., & Duffy, K. (2002). Can judges agree on the personality of horses? *Personality and Individual Differences, 33*, 67–81. doi: 10.1016/S0191-8869(01)00136-2.

Muller, H., Grossmann, H., & Chittka, L. (2010). 'Personality' in bumblebees: Individual consistency in responses to novel colours? *Animal Behaviour*, *80*, 1065–1074. doi: 10.1016/j.anbehav.2010.09.016.

Nettle, D. (2009). Individual differences. In R. I. M. Dunbar, L. Barrett (Eds.), *Oxford Handbook of Evolutionary Psychology* (pp. 479–491). Oxford: Oxford University Press.

Pervin, L. A., & Cervone, D. (2010). *Personality: theory and research*. Hoboken: Wiley.

Petelle, M. B., & Blumstein, D. T. (2014). A critical evaluation of subjective ratings: Unacquainted observers can reliably assess certain personality traits. *Current Zoology*, *60* (2), 161–169.

Powell, D. M., & Svoke, J. T. (2008). Novel environmental enrichment may provide a tool for rapid assessment of animal personality: A case study with giant pandas (*Ailuropoda melanoleuca*). *Journal of Applied Animal Welfare Science*, *11*, 301–318. doi: 10.1080/10888700802329673.

Sibbald, A. M., Erhard, H. W., McLeod, J. E., & Hooper, R. J. (2009). Individual personality and the spatial distribution of groups of grazing animals: An example with sheep. *Behavioural Processes*, *82*, 319–326. doi: 10.1016/j.beproc.2009.07.011.

Sinn, D. L., Gosling, S. D., & Hilliard, S. (2010). Personality and performance in military working dogs: Reliability and predictive validity of behavioral tests. *Applied Animal Behaviour Science*, *127*, 51–65. doi: 10.1016/j.applanim.2010.08.007.

Svatberg, K., & Forkman, B. (2002). Personality traits in the domestic dog (*Canis familiaris*). *Applied Animal Behaviour Science*, *79*, 133–155. doi: 10.1016/S0168-1591(02)00121-1.

Uher, J., & Asendorpf, J. B. (2008). Personality assessment in the great apes: Comparing ecologically valid behavior measures, behavior ratings, and adjective ratings. *Journal of Research in Personality*, *42*, 821–838. doi: 10.1016/j.jrp.2007.10.004.

van Overveld, T., & Matthysen, E. (2013). Personality and information gathering in free-ranging great tits. *PLoS ONE*, *8* (2), 1–9.

Vazire, S., & Gosling, S. D. (2003). Bridging psychology and biology with animal research. *American Psychologist*, *May*, 407. doi: 10.1037/0003-066X.58.5.407.

Weiss, A., Adams, M. J., Widdig, A., & Gerald, M. S. (2011). Rhesus macaques (*Macaca mulatta*) as living fossils of hominoid personality and subjective well-being. *Journal of Comparative Psychology*, *125* (1), 72–83. doi: 10.1037/a0021187.

Weiss, A., King, J. E., & Perkins, L. (2006). Personality and subjective well-being in orangutans (*Pongo pygmaeus* and *Pongo abelii*). *Journal of Personality and Social Psychology*, *90* (3), 501–511. doi: 10.1037/0022-3514.90.3.501.

Wray, M. K., Mattila, H. R., & Seeley, T. D. (2011). Collective personalities in honeybee colonies are linked to colony fitness. *Animal Behaviour*, *81*, 559–568. doi: 10.1016/j.anbehav.2010.11.027.

ANIMAL PERSONALITY AND TRAIT THEORY

Antanas Kairys, Audronė Liniauskaitė

Summary

Humans are perhaps the only animal species capable of abstract thinking, creating theories, and understanding themselves. This capability comes with a sort of arrogance – a belief that traits common to humans are completely unique and not like those found in other animals. In this paper, we analyze animal personality research: the concept of animal personality, research methods, and the potential value of animal personality research in developing trait theory.

The ability to declare that there, indeed, is such a phenomenon as animal personality depends on what we define as personality. If we say that the core aspects of personality are the subconscious or Self, then we are unable to discuss animal personality. However, if we assume that personality can be described as

stable behavior patterns, then, when discussing stable behavior patterns of animals, the use of the term “personality” seems justified. There is an abundance of terms and descriptions not only in human but also in animal personality research: the terms like animal temperament, behavior types or syndromes are all used just to avoid the term “personality”.

All methods of animal personality research can be classified into two large categories: rating-based and behavior-coding based methods. Both categories of methods are widely used (especially behavior coding), yet there still is a lot of debate regarding their superiority, since both methods have pros and cons. Rating-based methods produce more stable results, have a better inter-rater reliability; however, they are much more

susceptible to anthropomorphism. Behavior-coding-based methods, albeit more objective, also have their problems: they are less stable, can encompass only a limited scope of observed behavior, and, amongst other things, they also have ecological validity and sample formation issues. It is reasonable to say that both methods should be used, and studies that apply both of these methods to the same sample are especially valuable.

Despite methodological problems, animal personality research can be beneficial in several aspects. Animal personality research can provide us with a better understanding of animal behavior patterns and the evolution of human personality, it can also expand research possibilities (e.g., it is possible to perform breeding studies). However, most research require some sort of a theoretical background to provide guidelines for researchers regarding key points and

methods of the study. Personality trait theory (namely the Big Five) seems to be a feasible theoretical basis for animal personality studies; however the research in the field is still in its infancy.

The reviewed studies allow us to conclude that animal personality research, be it a relatively unpopular and somewhat controversial field, is still not only very important for the development of personality theories, but also has a practical value. After a significant improvement in research methods and trait theory, we can expect a better understanding of the evolution of human personality; these improvements would also mean a more precise animal selection process, improvements in animal well-being, and similar theoretical and practical benefits.

Key words: personality, animal personality, personality traits.

Iteikta 2014 04 14